

در شماره پنجم سال هفتم مجله ، سندی حاوی متن گزارش مسیونوز درباره گمرکات ایران به چاپ رسید که اصل آن متعلق به فاضل محترم آقای محمد علی کریم زاده تبریزی بوده و سرکار سرهنگ عبدالحسین بهرامی نیز شرحی درباره آن در شماره ۴ سال هشتم نوشته اند.

اینک آقای کریم زاده سند دیگری از آرشیو خصوصی خود ارائه نموده اند که مطالب آن نیز درباره گمرکات ایران و به خط امین السلطان است ، با دستخطی از ناصرالدین شاه در حاشیه آن. این سند اطلاعات بیشتری در مورد گمرکات ایران که در تاریخچه آن، نکات مبهم و گوشه های تاریخ بسیار است به دست می دهد و ما با سپاسگزاری از این لطف و همکاری سند مزبور را به نام خود ایشان در این شماره به چاپ می رسانیم.

بررسیهای تاریخی

ژوئیه ۱۳۸۲
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

مقرر شد قوام‌الدوله محرمانه بخانزاد بگوید تا اطاعت نماید این بود که قوام‌الدوله از قرار تقریر خودش در آن وقت که خانزاد بقم بود بعرض رسانده بندگان اعلی حضرت قدر قدر همایون روحانفداه با این ملاحظات معروضه قبول فرمودند و مقرر آمد این چهل و هفت هزار ششصد تومان و کسری را برات نموده تسلیم حضور مبارک بنویسند که کسی مستحضر نشود و حرف بدست و دهان مردم نیفتد و رشته کارهای خانزاد هم غیر منظم نشود تا پیروز که حساب بعرض رسید معلوم شد خاطر مهر مظاهر ملوکانه ابداً مسبوق نبوده و هرچه فرمایش شده و قوام‌الدوله مراتب را عرض نکرده و خلاف واقع بخانزاد گفته از این رو گنبد که از بنات

در شماره پنجم سال هفتم مجله ، سندی حاوی متن گزارش مسیونوز درباره گمرکات ایران به چاپ رسید که اصل آن متعلق به فاضل محترم آقای محمد علی کریم زاده تبریزی بوده و سرکار سرهنگ عبدالحسین بهرامی نیز شرحی درباره آن در شماره ۷ سال هشتم نوشته اند.

اینک آقای کریم زاده سند دیگری از آرشیو خصوصی خود ارائه نموده اند که مطالب آن نیز درباره گمرکات ایران و به خط امین السلطان است ، با دستخطی از ناصرالدین شاه در حاشیه آن. این سند اطلاعات بیشتری در مورد گمرکات ایران که در تاریخچه آن، نکات مبهم و گوشه های تاریخ بسیار است به دست می دهد و ما با سپاسگزاری از این لطف و همکاری سند مزبور را به نام خود ایشان در این شماره به چاپ می رسانیم.

بررسیهای تاریخی

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سند دیگری در باره گمرکات ایران

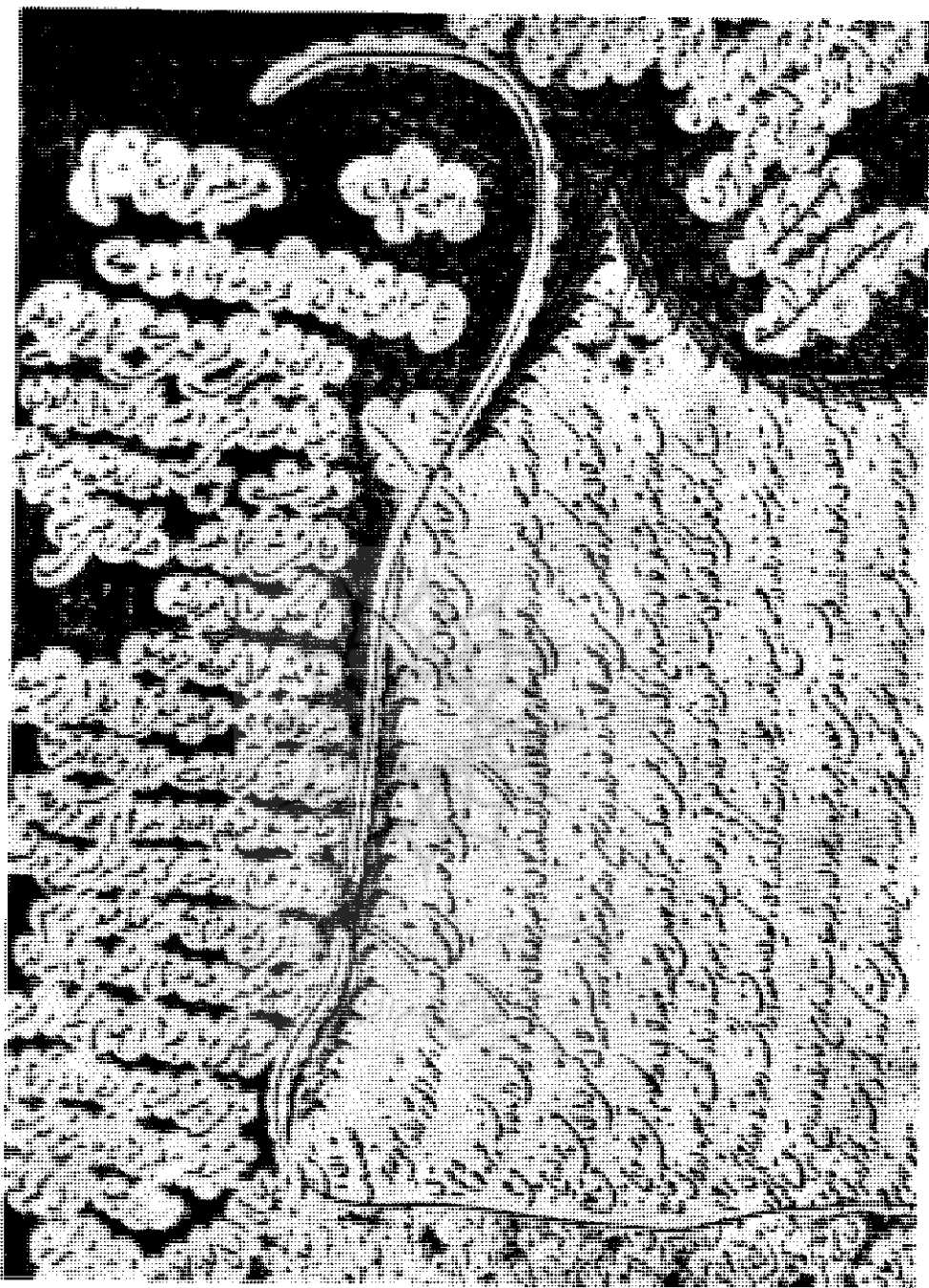
قربان خاکپای جواهر آسای اقدس همایون مبارکت شوم تفصیل باقی حساب قوی نیل گمرک را که امر و مقرر فرمودند خانزاد بعرض برساند تفصیل آن این است که در صورت حساب بعرض رسید در قوی نیل هفتاد و پنج هزار تومان از گمرک آذربایجان و شانزده هزار تومان از گمرک کاشان و کرمانشاهان و غیره که دو قلم آن نود و یک هزار تومان می شود کسر و لاوصول شد سی و پنج هزار تومان آنرا خانزاد از مباشرین و از خود تهیه نمود پنجاه و شش هزار تومان کسری از آن باقی ماند از این باقی هم هشت هزار و ششصد و هشتاد تومان از مستأجرین گمرک ارومی و خوی املاک معتبر گرفته چهل و هفت هزار و نهصد تومان لاکلام باقی ماند و این باقی بالتمام از بابت کسر و نکث عمل گمرک آذربایجان است قبل از آنکه خانزاد بسفر قم برود حساب نوشته و معلوم شد خانزاد گفت که این فقره از دوشق خارج نیست یا مقرر میفرمایند خانزاد از عهده این مبلغ برآید یا بملاحظه ترانزیت که گمرک آذربایجان و گیلان و مازندران را شکست و صدماتی که از مرحوم شدن مرحوم امین السلطان و نبودن خانزاد در طهران و بی تقویتهی حکام و غیره و غیره در طهران و همه ولایات از مأمورین خانزاد که در واقع تا مراجعت موکب مسعود از ارض اقدس که سه ماه آخر سال بیشتر نمانده بود و هیچکس تکلیف خودش را درباره این اوامر نمی دانست کردند آنچه توانستند و آنچه نکردند نتوانستند که تمام آن در خاکپای مبارک پیدا و آشکار است بتخفیف مقرر خواهند فرمود در هر صورت بهتر آن است در نبودن خانزاد اینصورت بعرض برسد بهر چه حکم همایون

مقرر شد قوام الدوله محرمانه بخانزاد بگوید تا اطاعت نماید این بود که قوام الدوله از قرار تقریر خودش در آن وقت که خانزاد بقم بود بعرض رسانده بندگان اعلیحضرت قدر قدر همایون روحانفاده با این ملاحظات معروضه قبول فرمودند و مقرر آمد این چهل و هفت هزار ششصد تومان و کسری را برات نموده تسلیم حضور مبارک بنویسند که کسی مستحضر نشود و حرف بدست و دهان مردم نیفتد و رشته کار های خانزاد هم غیر منظم نشود تا پریروز که حساب بعرض رسید معلوم شد خاطر مهر مظاهر ملوکانه ابدأ مسبوق نبوده و هرچه فرمایش شده و قوام الدوله مراتب را عرض نکرده و خلاف واقع بخانزاد گفته از این رهگذر کمال خجلت و انفعال بجهت خانزاد حاصل گردیده بدرجه که (بدرجه ای که) مرگ در آن ساعت برای این غلام خانزاد خیلی گوارا شد چون مقرر فرمودند تفصیل را بعرض برساند با غیرت خانزادی و نمک خواری نتوانست تفصیل را حضوراً عرض کند لهذا بعرض عریضه عاجزانه جسارت ورزید صورت مسئله را بدون نقطه اختلاف معروض داشت حال امر همایون است هر طور مقرر شود امتنان خواهد نمود هست و نیست و دار و ندار مرحوم امین السلطان و خانزاد و اولاد آن مرحوم از تصدق خاکپای مبارک تحصیل شده و ملک طلق زر خرید ولی نعمت است زیرا العبد و مافی یده کان لمولده با کمال رضا و رغبت هر چه دارد فروخته تقدیم مینماید البته غیرت ملوکانه خانزادهای زر خرید را بی گذران نخواهند گذاشت ولی همین قدر در خاکپای مبارک معلوم باشد که خانزاد تقصیری ندارد صدمات و واردات فوق العاده قوی ثیل مخفی نیست و همه کس منتظر بودند که دو بیست هزار تومان بلکه بیشتر ضرر گمراک وارد شود این بود خدا نخواست که پرده خانزادان پاره شود و آبروی سی ساله مرحوم امین-

السلطان به هدر برود اقبال همایونی و توجهات مخصوص که مبذول فرمودند نگذاشت مردم به آرزوی خود نایل شوند و اگر این ضرر ترانزیت همان يك ساله بود و دائمی نبود امسال و دوسال دیگر تلافی این ضرر را میکرد ولی این ضرر دائمی است و امسال هم مبالغی به تبریز و گیلان و مازندران ضرر خورده و کسر کرده همان قلب مبارک گواه و آگاه است که این خانزاد و اجزای خانزاد امساله چقدر زحمت کشیده راحت و آرام خود را قطع کرده تا آنکه بحمد الله تعالی و باقبال ظل الله روحنافداه بار امساله را بار کرده و میکند و حساب هشتصد هزار تومان را هم میدهد و خدمت ناقایل خود را بحضور ولی نعمتی روحنافداه مشهود میدارد در باب این چهل و هفت هزار تومان هم در صورتیکه اراده مطاعه همایون بادای آن و فنای خانزادان تعلق یابد هیچ عرض ندارد لکن دو استدعا دارد و از رأفت و مراحم ملوکانه مستدعی است که با جابت مقرون فرمایند یکی این که این مسئله در پرده و محرمانه باشد ششماه بخانزاد مهلت مرحمت شود که خانه و املاک و متروکات خود و سایر خانزادان قبله عالم را متدرجاً فروخته این مبلغ را تهیه نموده تقدیم نماید و اگر چیزی ماند آنرا هم بقرض حاجی محمد حسن که آن هم امسال در ازاء ساختن دو باب کار و انسرا و تهیه لوازم راقم حاصل شده بدهد و دعا گو باشد و دیگر آنکه این خدمت گمرک را فقط محض تفضل و ترحم در حق مرحوم امین السلطان از ابتدای قوی نیل بیکی دیگر از چاکران دربار همایونی مرحمت فرمایند هم خدمت دیوان از پیش رفته هم خانزاد آسوده شده جان خانزاد محفوظ بماند و الله بالله بنمک با محک همایونی روحنافداه قسم است که از سوء عاقبت این کار خانزاد خواب ندارد و از مال و آبرو گذشته بر جان خود خائف است فرمان و دستخط های مبارک که در امانی بودن این کار شرف

صدور یافته شاهد است که مرحوم امین السلطان هم قبول این خدمت را به امانی کرده و بقدری که در قوه داشت در این موقع خدمت کرد و چنانکه مکرر جسارت نموده بعرض رسانده باز هم عرض میکند که صرفه دیوان در این است که این عمل امانی باشد که تا مردم و حکام بدانند ضرر و نفع راجع بدیوان است والا همین قدر احتمال بدهند که عمل با چاره یا مقاطعه است حتی الامکان بهزار وسیله ضرر میزنند دیگر امر امر همایون رو حنا فداه است در کمال اضطرار و پریشانی حواس مضطربانه این عریضه جسارت ورزید و از خاکپای مبارک استدعای عفو دارد خداوند جان ناقابل خانزاد را و غلامزاده بیمقدار را تصدق خاکپای مبارک گرداند .

(ناصرالدین شاه در حاشیه و در قسمت بالای عریضه چنین می نویسد) امین السلطان عریضه شما را خاندنم بلی موافق فرمان گمرک خانها امانی است و این باقی کسر عمل است شما که نخورده اید یقیناً با صداقتی که دارید هرگز مال دیوان خور نیست - در این فقره بامین السلطنه فرمایش شد بشما بگوید هرگز راضی نیستم شما ملک و مال بفروشد بی جهت پول نخورده برده را بدیوان بدهد وجود شما نوکر های تربیت شده از کرورات برای دولت بهتر است حساب را بقوام الدوله نیز تمام کرده بعرض برساند و باقی راهم در تحت کتابچه بنویسد من در تحت باقی آنچه لازم باشد بدستخط خود می نویسم آسوده بشود و حساب تمام شود و انشاء الله از پیچی ایل و ما بعدها اهتمام بکنند که کسر و باقی پیش مستأجرین نماند و تمام هشتصد هزار تومان عاید شود خدمت بزرگی است اگر گمرک را از شما بگیرند سال اول سیصد هزار تومان کسر خواهد آورد چطور می شود گمرک را بدیگری بدهم ابدأ این خیال را نکنید باقی های قوام الدوله و امینی لشکر و سهراب خان و والی خان نصرالدوله و و کافی است

صفحه اول نامه امین السلطان با دستخط ناصرالدین شاه در حاشیه آن

اندازه اصلی این سند ۲۳ × ۲۰ سانتی متر بوده و بشماره ۱۰۷۰ در آرشیو ضبط می‌باشد

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

کتابخانه مدرسه و مسجد امام